

Vedle zákona zná pruské státní právo ještě t. zv. královská nařízení s mocí zákona. Čl. 63. ústavní listiny stanoví, že nezasedá-li sněm, lze vydati nařízení mající moc zákona, jedná-li se o nutné opatření k zachování veřejného řádu neb k odvrácení nepředvídané národní pohromy. Nařízení tato jest vydati za společné zodpovědnosti ministerstva a jen tehdy, nepřičí-li se jeho obsah ústavě. Konečná podmínka jest, že nařízení toto musí býti předloženo k schválení oběma sněmovnám hned, jakmile se sejdou. Obsah jeho může býti vše, co tvoří obsah zákona. Ve formálním ohledu vyžaduje se zodpovědnost veškerého ministerstva. Dle náhledu spisovatelova není však ústavní moc takového nařízení závisla na zachování této formy, takže předpis o spolupodpisu veškerého ministerstva jest rázu pouze instruktivního. Ústavní listina nemá však nijakého ustanovení o tom, jaké jsou právní účinky toho, když královské nařízení jest sněmem schváleno buď se změnami nebo vůbec schválení nedojde. V tomto případě nelze míti za to, že by neschválení nařízení pozbývalo ipso iure platnosti, nýbrž právní účinek neschválení jest, že pro vládu vzhází závazek takovéto neschválené nařízení nahraditi nařízením novým.

Pokud soudnictví se týče, ještě Landrecht svým ustanovením, že veškerá práva a povinnosti státu soustřeďují se v králi, nevylučoval zásadně t. zv. kabinetní justici, ba dokonce ji dále uznával. Dle ústavní listiny zůstává sice moc soudcovská králi, ale dle čl. 86. jest výkon moci soudcovské přenesen na neodvislé soudy, které nižádné jiné autoritě nepodléhají krom autority zákona. Ovšem soudnictví se vykonává jménem královým a v tomže jméně se vynášejí a vykonávají rozsudky.

Spisovatel není stoupencem německé panující školy státovědecké (Labandovy), v četných zásadních pojetích se s ní rozchází. V jednotlivých názorech jeho místy až překvapuje takřka až absolutistické pojetí, ač na druhé straně upříti nelze, že ústava pruská jest jednou z ústav evropských, či spíše řečeno německých, ve kterých princip monarchický se uchoval měrou nejsilnější. Jednotlivé excursy spisovatelovy do ústav států cizích, na př. Spojených Států Severoamerických, nejsou všechny bezvadny. Jinak však uznati jest značnou cenu knihy. Ovšem vůdčí zásada, pronesená již v předmluvě: „Volksrecht, nicht Juristenrecht“ přináší s sebou, že leckde mnohé příliš široce se vykládá a opakuje, čehož zajisté zapotřebí nebylo.

Boh. Baxa.

Polit. oekonomie.

Jan Koloušek, Systém národního hospodářství. Část první všeobecná. V Praze 1908 (Obchodní knihovny Merkuru č. 16.). Str. X a 424.

Více než tři léta uplynula od vydání této knihy. Nová obšírná učebnice neb příručka bývá i v písemnictvích velikých jistou událostí. Natož v našem malém. Přes to právě vědecké kruhy české dosud nezaujaly k této knize stanovisko, ačkoliv v prospektě i v úvodě zdůrazňuje proti všem dosavadním svůj venkoncem samostatný ráz, ba přímo revoluční novotu. Chceť autor vědomě býti prvním, který v učebnici národohospodářské

důsledně provádí stanovišť „sociologické“. V tom určuje spolu vodítka posudkům. Jsa pak sám posuzovatelem jiných nehrubě shovívavým, nepočítá zajisté na číkoliv shovívavost, když si vytýčil metu tak vysokou a dává na srozuměnou, že první jí opravdu dosáhl.

Klíč k osnovným zvláštnostem svého díla podává spisovatel — jak bývá v takových případech zvykem — v úvodě (str. III—X). Ohlašuje nové důsledné zpracování vědy s určitého základního hledišť. Tedy nové metodické vybudování. Očekáváme, že nám je v úvodě objasní. Chyba lávky. Nejenom v pojetí, i v podání pohrdá vyšlapanými cestami. Nerozbírá předem své metody. Úmyslně. Práví to na str. IV úvodu: „Podle našeho názoru rozbor o jednotlivých methodách do národního hospodářství zrovna tak málo patří, jako do kterékoliv speciální vědy. Methodologie jest formální vědou obecnou (filosofickou) a zajisté se musí předpokládati při jakémkoliv vědeckém badání, ale proto je zbytečno o methodách badání zrovna v úvodech k učebnicím národního hospodářství obšírně pojednávat.“

Tato věta jest nejpůvodnějším výrokem celé knihy. Ryze a naprosto duševním majetkem spisovatelovým, jedinou svého druhu ve velké literatuře světové. Obrací své ostří arci především proti spisovatelům učebnic národohospodářských, že v bláhové pošetilosti se pletou do řemesla odborným filosofům, sami se namahajíce vysvětliti čtenářům nebo žákům, jakou logickou cestou povstaly poučky jejich knih, čím tedy je podmíněna jejich formální a materiální platnost a s jakými výhradami tudíž jediné mohou býti aplikovány na konkrétní jevy životní, zejména býti též podkladem pro opatření hospodářsko-politická. Pan spisovatel očekává zřejmě, že čtenáři v těchto věcech půjdou na potaz k odborným filosofům. Svěráznost jeho stanoviska mu dopouští, že neuvádí jménem ani jediného takového filosofa, k němuž by čtenář o poučení mohl bezpečně se uchýliti, kdyby toho potřebu pocítil. Výtku autorova se však neobmezuje na národní hospodáře, výslovně jest vztažena na spisovatele všech učebnic, když pletou do textů svých výklady o methodě. V tom vězí její eminentní časovost. Neboť doposud takto hřeší učebnice všecky, ba co více, nikdy nehřešily měrou větší, obecnější a jaksí okázalejší nežli právě v naší době. Všude, ve všech vědách panuje snaha do hloubek si ohledati vlastní noeticko-methodické základy. Pro mnohé lidi — i pisatel těchto řádků se k nim počítá — spočívá veliké kouzlo ve sledování tohoto kritického a tvořivého ruchu, jehož úsilí je tím větší, čím více účinkem t. ř. novopositivismu základy všech věd se odpoutávají od metafysických východišť a příměsků. Odvěké živly názorů světových — kausálnost a finálnost, determinismus a kontingence, také, pokud jde o společenské vědy, individualismus a kolektivismus — přestávajíce pro tuto očišťovací práci býti hmotnými základy teorií, slouží už jen za methodické principy, za osnovací pomůcky. Vždyť ostatně dříve ještě než slavní přírodozpytci do řečeného díla se dali, stalo se už v národním hospodářství podobné prohlédnutí zdrojem nadmíru plodného obratu, když z individualistického názoru pro theorii nepodrželo si nic, než methodickou pomůcku, vysoce plodnou potud, pokud

sahá platnost novověkých právních řádů. Nový pozitivismus přírodovědců vzpírá se i pouhému jménu kauzality pro dřímající v něm metafysický živel. S druhé strany znám fyziology, kteří užívají k výkladům jevů životních metody finální, slavnostně se při tom ohražující proti domněnce, že by se tím přiznávali ke světovému názoru teleologickému. A kdo by nevěděl, jak také do společenských věd se tlačí poslední dobou pojmání finální jako methodické hledišťe, dosud ovšem nehrubě vyjasněné?

Z celého složitého staviva předpokladů, které dohromady určují podměnečný ráz tak řečené vědecké pravdy, přenecháno jest samostatné původní péči filosofů odborných nanejvýše všeobecné noëtické zdivo základní, ačkoliv i tu *mathematikov*é (H. Poincaré!) i *přírodop*yci (Mach!) pocítují potřebu vypořádati se na př. v příčině původu a povahy představ času a prostoru s Kantem i jinými. Ještě méně přenechávají se určení odborných filosofů methodické předpoklady, vypůjčené z osnov světových názorů (jako na př. kauzalita neb finálnost) a nejmín už přehojné hypotheses, souvisící bezprostředně s látkou celých souborů příbuzných věd anebo i jen věd jednotlivých. Filosof odborný jde tu teprve po stopách methodiků věd speciálních a pokouší se třídit i v soustavu uváděti, co z methodické stavby jednotlivých věd dá se zpovšechniti a co nikoliv. Však si už přírodopyci i tuto práci obstarávají sami, jakož vidíme v pokusech o přírodovědeckou noëtiku novopositivistů (Kleinpeter). Do uzákladovacích prací věd *společenských* zasáhli arci odborní filosofové více, vzpomeňme jen na Diltheye a Wundta, Windelbanda a Rickerta i j. Leč čím jest jejich přispění proti vlastní účasti sociologů, národních hospodářů, pěstitelů nauky o státu!

Ano jest těžko ubrániti se dojmu jisté pikantnosti, když si připomeneme, že právě k pracovníkům, o nové uzákladění společenských věd se pokoušejícím, náleží též nynější professor národního hospodářství na vysoké škole našemu spisovateli do nedávna místně nejbližší, na německé vysoké škole technické v Brně (Othmar Spann) i se svým předchůdcem (Gottlem). Našemu autoru dojistá nešlo o šleh po sousedech, který by měl prozraditi povýšenost české vědy. Protiva je bezděčna tak, jako je bezděčna jistá příbuznost jeho stanoviska výše vypověděného s názory, kterými byl od některých českých učitelů přírodovědných potírán prof. Mareš, když se před několika lety statečně pustil do zkoumání noëticko-methodických pro obor přírodních věd.

Byla by snad možna domněnka, že pan spisovatel, čině svůj nápadný výrok, nebral ani pojmu metody tak široce a nemínil nic více než logické metody badací v užším smyslu. Neboť bezprostředně před svým káravým prohlášením praví: „Na počátku mluvívá se v učebnicích národohospodářských sice mnoho o vědeckých methodách (deduktivních, induktivních, exaktních a jiných), ale pravidelně jsou tam podobné úvahy jen proto, aby se jich později příliš neb skoro nic nedbalo.“ Čtenář této zajímavé věty, který dosud u filosofů na potaze nebyl, bude se bezpochyby domnívati, že kromě deduktivních neb induktivních method máme ještě zvláštní druh exaktní. Čtenáře o methodách už poněkud poučeného zarazí

zase názor, že by v učebnicích šlo o badatelskou práci, tedy o použití badatelských method k odhalení nových pravd vědeckých, kdežto celkem sloužívají učebnice spíše soustavnému podání zjištěných pravd vědeckých, a za vědecký úkol učebnice se pokládá, aby dovedla vyjasniti, jakou methodou vznikly, ježto na tom závisí meze jejich formální a materiální platnosti a ovšem (což vlastně praví totéž) jejich vztah ke konkrétním skutečnostem. Že spisovatelé chatrných učebnic tuto důležitou povinnost někdy přehlédnou, nebudiž popíráno. Po přečtení knihy, jíž se tu obíráme, nezůstaneme v pochybnosti, že jest možno napsati objemnou učebnici a nevyjasniti v ní ani jediné poučky s hlediště logického jejího původu.

Snad za toto zklamání najdeme náhradu v něčem jiném. Pan autor slíbil úvodem nové uzákladění, od kořene sociologické a napjal naše očekávání tím výše, čím méně ten pojem o sobě již něco určitého praví. Prozatím v úvodě prohlašuje, kterak je nesnadno „vyložiti soustavné národní hospodářství v díle, které by co možná vyhovovalo nejmodernějším vědeckým požadavkům“, i vysvětluje obtíž takto: „Právě nyní prodělává se totiž jistá krise ve vědeckém nazírání na národní hospodářství; proniká k o n e č n ě všeobecné poznání, že politická ekonomie jest vědou sociologickou a že není možno již budovati v ní na těch základech, které pro ni byly hledány v klassických spisech *Ad. Smitha* a jeho různých následovníků. Tím byl zároveň změněn částečně obsah i rozsah, ale především z p ů s o b (methoda) dotyčných badání.“¹⁾ Pan spisovatel sice připouští, že není arci zcela novou myšlenka, „že při národním hospodářství jedná se v první řadě a skoro výhradně o zjevy a instituce sociologického rázu“, anať „vyskytá se také v jednotlivých novějších učebnicích napořád, . . . , též již u poměrně starších národních hospodářů“ (uvádí *Schaeffle* a *Wagnera*). Avšak důsledně až do jednotlivostí že nikde. Toho právě on se podjal a bylo mu „tedy nutno namnoze úplně samostatně si raziti cestu“.

Naproti slovům tak napínavého slibu jest zajisté pedanstvím kritická zastávka při stylisaci dovolaných vět. Právě nyní prý prodělává vědecké nazírání na národní hospodářství krizi, kteráž se zračí v přesvědčení, že nelze již v ní (ne ji?) budovat na základech *Smithovských*. Tedy nyní teprv toto poznání proniká? Rozpomínáme se arci, že byl *Auguste Comte*, zakladatel novověké sociologie a tvůrce jejího jména, zásadním odpůrcem politické ekonomie způsobem *Smithovským* pěstované; tomu už je nyní sedmdesát let. *Bedřich List*, vítězný apoštol ochranářský, tak říkájc krví duše své vedl tažení proti *Smithovi* — tomu už je také tak dlouho. V polovici XIX. století, tedy už před šedesáti léty, vzepřeli se methodě *Smithově* *Roscher*, *Hildebrand* a *Knies*. Vždyť už uběhlo také skoro čtyřicet let od těch dob, co *Schmoller* pronesl v proslulé své polemice s *Treitschkem* okřídlené slovo, o „bezedné povrchnosti dogmatu o sobectví“ a čtvrt století od památného střetnutí *K. Mengera* se *Schmollerem* a od té doby se v poměru k methodě *Ad. Smitha* jen to změnilo, že také

¹⁾ Místa v citátu proložená podškrtnl posuzovatel. Slovo „methoda“, v závorce položené, jest v textu knihy.

Schmoller si našel formuli, která smiřuje jeho stanovisko s Mengerovým pojetím Smithovské metody. Kdy je u pana spisovatele n y n í? Štěstí, že on nikde v celé své knize o podstatě metody A. Smitha a jeho následovníků nic nepověděl a nevyložil, zrovna tak jako si nechal pro sebe, v čem se zakládá neúplné ještě sociologické zpracování Marshalla a Wagnera (kteří, jak známo, stojí na půdě zdokonalené metody Smithovské) anebo Schaefflovo, který politickou ekonomii včlátkoval do celku své sociologie (*Bau und Leben des sozialen Koerpers*, I. vyd. r. 1875—78). Štěstí, pravím, neboť čtenář, nezmaten nedokonalostmi i poměrně lepšími dosavadními knih, může celou panenskou duší vnořiti se v první dílo, budující národní hospodářství důsledně na sociologickém základě.

Rázovitá novost pojetí vystoupila by již v definici samé. Najdeme ji na více místech (str. 14, 16, 17) oděnou slovy nemnoho odchylnými. Ohlášená odlišnost autorova pojetí z ní na jevo nevychází. Není na př. ve výměru „společenské snažení lidské, směřující k účelnému ukojení potřeb způsobem hmotným“ znak „společenské“ ničím, co by již v četných výměrech nebylo se objevilo. Pravda jest jenom, že začátečník sotva se proplete spoustou slov, kterými polemizuje pan spisovatel proti názvu „národní hospodářství“, když ani starý odborník se nevyzná, míní-li se pouze nepřípadnost názvu toho pro předmět vědy (proč ho pak autor sám užívá?) anebo nevhodnost označování určité fáze společenského hospodářství tímto názvem, jak je zejména nalézáme ve známé genetické klassifikaci Bücherově. Staré dobré známé potkávám v autorových připomínkách, že ten soubor hospodářství, kterému se v posléz řečeném smyslu říká hospodářství národní, nemá žádného jednotně řídícího subjektu. Jenže to připomenutí vystupuje zde ve formě tak důrazné, jakoby šlo o novou pravdu velikého dosahu, alespoň o nápravu nějakého zvláště povážlivého bludu. Pan spisovatel příležitostně (str. 9 a 18) dovede přes to oceniti význam „styků lidských společností, které vznikají v těsnějším svazku veřejných celků, zejména ve státních úvazcích“ — leč to vše nevystupuje ani o píď z běžných formulací všelikých, už i hodně starých učebnic.

Nenalezše tedy ani zde žádného vodítka pro poznání původnosti spisu a jsouce tudíž nuceni ohlížeti se po něm jinde, pokoušíme se sestrojiti si z roztroušených poznámek obraz, jaký asi vědoslovný smysl má u spisovatele slovo „věda sociologická“. Na okamžik propadáme illusi, že to je opravdu také u něho jenom pojem klassifikační ve smyslu nyní zobecněném, dle něhož proti vědě společenské neboli sociální v š e o b e c n é (sociologii), po případě proti všeobecným vědám společenským (jak činí G. v. Mayr), staví se podle nynější panující terminologie s p e c i á l n é vědy společenské neboli sociální. Tomu by aspoň nasvědčovala některá místa v knize, jako na př. ze str. 19: „Jak národní hospodářství souvisí s ostatními s o c i o l o g i c k ý m i vědami, v jaké úzké souvislosti je zejména s vědami státními a správními i jaký jest jeho poměr k praktickým disciplinám, zejména ke všem oborům politiky.“ Nic už se nad tím nepozastavujme, že se tu klade národní hospodářství vedle „věd státních“ (mezi něž dle jiných klassifikací náleží), nic nad pluralitou správních věd,

neboť čtenář odjinud nepřipravený se v této knize beztoho nedoví, co se těmi názvy vyrozumívá a že dle podobnosti k pravdě také jich užívá pan spisovatel v jiném smyslu než se jich užívá obecně v literatuře. Ba ani o tom mnoho nepřemítějme, jak se tu v duchu až předbaconovském politika národohospodářská osamostatňuje a jak při neurčitosti dikce zůstává nejasno, počítá-li se ona s ostatními „obory politiky“ také k „ostatním sociologickým vědám“ čili nic. Více trudu nám způsobí jiný obrat a to zrovna v místech, která jsou jaksi slavnostním vstupem do celé knihy. S touž odhodlaností, s jakou pan spisovatel vyhání z učebnic výklady methodické, vyklizuje z národohospodářských také t. zv. hospodářskou psychologii tvrdě (str. V), že není „předmětem národního hospodářství vykládati o citech, snahách, pudech a jiných vniterných stavech a funkcích jak člověkových tak i v lidských skupinách se projevujících, co může býti pouze úkolem psychologie, ethiky a theoretických věd sociologických“. Nevšímejme si slovního obalu té myšlenky a zapomeňme naschvál, že ve vědách vesměs jsou hraničné obory, kde se jistými stránkami svých předmětů stýkají a jsou tato částečná společenství nutným důsledkem specialisace vědecké, tedy abstrakce, kdežto skutečně jsou věci sloučeny a sečleněny v živoucné jednotnosti. Každá z dotčených věd pojednává o hraničném oboru s hlediště svého, a tím povstaly v literatuře mnohé krásné studie. Nejvíce nás zaráží, že věda národohospodářská, která dle dříve dovolaného výroku náleží mezi sociologické, dle posléz uvedeného *theoretickou* vědou sociologickou není. A ježto zase podle výroku dříve citovaného praktickou disciplinou také není — neboť tyto patří snad mezi „ostatní sociologické vědy“, snad tvoří vůbec samostatnou skupinu (oboje je možno z výroku řečeného soudit) — kam vlastně ubožáček národní hospodářství patří?

Z této slepé uličky už se také nedostaneme, i když si v knize vyhledáme všechna místa, kde se užívá přívlastku „sociologický“, abychom takovou cestou dospěli k nějaké výslednici. Poněvadž „sociologie“ jest obecnou vědou společenskou, znamená sociologický v literatuře tolik, co „společenskovědecký“ v řečeném již všobecném smyslu. Pan spisovatel odhalil jen cípek tajemství, do kterého svůj pravý názor halí, leč tolik dal nám tušiti, že u něho „sociologický“ znamená i speciální vědy společenské, na př. vědu národohospodářskou a nauku státní. Smíme tedy v jeho smyslu slovo sociologický vůbec překládati společenskovědecký. A nyní si tedy předkládáme obraty od něho užívané: instituty sociologického rázu (str. IV), sociologická úprava styků (str. 2), sociologické hybné síly (4), sociologická povaha hospodářských jednání (11), sociologické výjevy (16), sociologická účelnost (94), sociologické poměry (20), sociologický pochod, sociologická platnost (364), sociologický celek (tamže). Podle toho, co jsme výše pověděli a co se s doslovnými citáty pana spisovatele shoduje, znamenal by pojem „sociologický institut“ (= sociálnovědecký ústav) nějaký ústav à la Institut Solvay v Belgii nebo Institut international de sociologie v Paříži, „sociologický celek“ (= společenskovědecký celek) knihu à la „Bau und Leben des sozialen Körpers“ od F. A. Schaeffla. Panu spiso-

vateli ani na mysl nepřipadlo označiti dotčenými výrazy něco takového. On prostě kladě přídavné jméno „sociologický“ všude neb aspoň nejraději, kde my ostatní a vůbec literatura — čítajíc k ní i samy soustavy sociologie — užívá adjectiva „sociální“.

Ve chvíli, kde bychom obecně tuto výměnu názvů provedli, nic by nezbylo ze spisovatelova výkladu o sociologisování vědy národohospodářské, které on chce dovršiti. On tedy v některých případech přece si představuje názvem „sociologický“ něco jiného. Protože však, jak v celém dalším obsahu knihy poznáme, cítí se povznešeným nade všechen požadavek přísného třídění i vymezení pojmů a je úhlavním nepřítelem logicky sestrojených definic, ani si nepřipustil myšlenku, že by měl k výkladu slova „sociologický“ vzíti trochu na potaz existující spisy o sociologii nebo pouze přední spisy o ní anebo i jen jistého směru jejího, dopustiti při tom i čtenáři, aby mu trochu přes rameno do nich spolu nahlížel, vybrati z nich rázovité znaky toho pojmu, pro jeho záměr základního, anebo utvořiti si samostatným kritickým rozbořem svůj vlastní původní. Neuvarovav se takto naprosto rozháraného a různoběžného užívání slova, které mu tak k srdci přirostlo, zůstavil nám, abychom tušivou myslí vycítili, co on sám následkem zholá nemethodického postupu jen mlhavě si představoval. Pokusme se o to.

Má na zřeteli nějaký intimnější vztah speciální vědy společenské, zvané hospodářství národní, ke všeobecné vědě společenské, zvané sociologií. Na to, že by mělo národní hospodářství s ní splynouti, v ní se utopiti, prozatím nepomýšlí, ježto dle něho (str. 16) sociologie ještě valně nepokročila. Pro budoucnost tu možnost připouští, bude-li sociologie „vědecky úplně vybudována“, t. j. provede-li se „redukování všech složitějších sociologických výjevů (!) na jednoduché zákony“.

U spisovatelů, kteří oprávněnost speciálních věd společenských do té míry nepopírají, že by místo nich chtěli míti jen jedinou sociologii, pojímán bývá příslušný poměr tak, že má býti sociologie vybudována na speciálních vědách společenských jakožto věda o nejvyšších principech jim společných. Pak bude ona — užijeme-li běžného vědoslovného názvosloví — abstraktnější než ony všechny, ony proti ní konkrétnější; jakkoli stupeň abstraktnosti jednotlivých speciálních věd společenských podle nestejně podajnosti jich látky jest velmi rozdílný, je přece jisto, že sociologie, přijde-li k místu, bude jich abstrakcí vrcholnou. Snad se pan spisovatel, který chce vědu národohospodářskou sociologisovat a při tom hrozně nenávidí abstrakce (str. 364, 367), nějak se soudruhy v sociologii v tomto choulostivém bodu vypořádá. My jdeme raději dále po jeho stopách, neboť cítíme, že přicházíme do kritického bodu čtouce, co následuje: „Pro národní hospodářství, t. j. pro společenské snažení lidské směřující k účelnému ukojení potřeb hmotným způsobem, jsou zajisté dány již mnohé poznatky, které lze namnoze i vědecky zpracovati. Tyto poznatky sice nebude lze redukovati na jediný základní princip, z něhož by se všechny jednotným způsobem (!) odvoditi daly, ale vždy jsou mnohé z nich takové povahy, že se dají vtěsnati (!) v soustavy více méně (!)

vědecky zdůvodněné (!). Na tom stupni je zatím to, co zoveme vědou národohospodářskou.“

Jen někdo, kdo by opravdu porozuměl výroku právě předchozímu, snad by pohopil lapidární větu ihned následující, která praví: „Tím dán jest cíl a směr vědeckému badání národohospodářskému.“ Čím, jenom čím? Neboť zřejmě není na tomto místě, které má vyjasniti ráz osobitého pojetí autorova, ani špetky důvodu pro větu hned dále následující, položeným tiskem zdůrazněnou, že se ve vědě národohospodářské nemůže jednat o nějaké předpisy neb poučování pro hospodářské subjekty. Jak to souvisí s předchozími větami? Kdo a kde že ve vědeckém písemnictví něco podobného tvrdí? Vždyť i dosavadní národní hospodáři řečený úkol rádi přenechávali obchodní nauce, polnohospodářské a lesnické správovědě, nauce o domácím hospodářství i třeba kuchařským knihám. Ale přece jsme tímto vybočením proti nadání přivedeni blíže k nějakému výroku pro „sociologické“ ponětí spisovatelovo důležitému. Pravíť on o „sociologickém badání“ v národním hospodářství, že ono „není vůbec naukou (!) o jakémsi hospodářství pojedíném, tedy také ani ne o hospodářství státním nebo veřejném (obecním), ale vyšetřuje pouze společenské vztahy a hledí stanoviti zákony, které ovládají snahy lidské směřující k ukojování potřeb hmotným způsobem“. Ať už je nějaké badání naukou nebo ne — podle jediného možného smyslu této na výsost zajímavé věty liší se *s o c i o l o g i c k y* pojatá politická ekonomie od dosavadní *n e s o c i o l o g i c k é* tím, že posléz řečená byla naukou o hospodářských subjektech a jejich hospodářských vztazích (neboť všechny, všecinky theorie národohospodářské jsou především teoriemi t. ř. hospodářství obchodového), „sociologicky“ pojatá politická ekonomie však nevyšetřuje druhy a typy hospodářských subjektů, jejich strukturu a principy jejich hospodářskou stránku ovládající, nýbrž toliko jejich společenské vztahy. Na štěstí pak přece nebude se píditi po zákonech všechny jejich společenské vztahy ovládajících, nýbrž pouze těch, které ovládají snahy po hmotném úkoji potřeb. Každým způsobem vyžaduje sociologické stanovisko autorovo, aby se vedle nauky o vztazích vytvořila nauka tvaroslovná o (hospodářských) subjektech těchto vztahů. Jen že pak nepochopujeme dobře, když klade na vyloučení nauky o hospodářských subjektech tak fundamentální důraz, proč sám ve své učebnici ve zvláštních odstavcích dost obšírně vykládá o povaze společnosti akciové, veřejné, kommanditní atd. Což pak to také nejsou hospodářské subjekty, hospodářství pojedíná? Ba, zdá se nám, že o nich dovede vykládati lépe nežli o „vztazích“.

Že pan spisovatel mluví o „zákonech vztahů“ ani nejmenšího pokusu neučinil vysvětliti ten pojem, rozumí se u něho samo sebou. Proč by byl tímto problemem společenských věd nakládal jinak než ostatními? Spisovatelé, kterým vytkl pan autor nedostatek sociologického ponětí, jednali jinak. V našich dnech právě vlivem přírodopytců (Helmholtz, Mach) a filosofů (na př. Boutroux!) ten pojem zase zaměstnává myslitele. Náš autor spokojil se ohrazením proti myšlence, že by společenské dění podlehalo „jistým nezměnitelným i neodvolatelným zákonům přírodním, které s jakousi

neúprosností zachvacují všechny jednotlivce a je donucují k jednání neuvědomnělému, jehož cílem (!) jest udržení a účelný rozvoj společnosti“. Víc než půl století nikdo nic podobného neučil v nesociologickém národním hospodářství. Než pan spisovatel poslední větou zavadil hned o jiný sociologický problem v přítomnosti živě projednávány. Zavadil mluvě o „cílech“. Ale patrně zavadil bezděky, zhola netuše, jinak by se nebyl všemu rozboru vyhnul. V podobě tak metafysicky záhadné, jaká hledí z jeho vět, arci dnes ve vědách společenských teleologické nazírání zřídka se objevuje, a hledíc k životu hospodářskému snad nejméně, byť i v nich finálnost jako domnělý základní znak společenský od vystoupení Stammlerova hrála úlohu nemálo důležitou.

Ostatní obsah kapitoly I., na niž nás pan spisovatel úvodem poukázal jako na hlavní klíč k jeho sociologickému ponětí, už nás sotva může zajímat. Zase o dosahu věci tušení nemaje dotkl se autor obvyklým způsobem dvou problemů, buď metafických a pak v pozitivné vědě nepřipustných, nebo pouze methodových, ku kterým pak každý sociologický názor určité stanovisko zaujmouti musí: jest to jednak determinismus a svoboda, jednak kolektivismus a individualismus.

Co do prvního pomohl si pan spisovatel z nesnáze větou (str. 9), že „nemůže býti předmětem národního hospodářství, zdaž a jak dalece jednatlivec má schopnost sebeurčování“ a odmítnutím obou krajností v té příčině možných. Ale zde před určitým rozhodnutím sociolog nesmí coufnout za stodolu. Bude-li pan spisovatel chtít napsat v dalším nějakém svazku své soustavy hospodářskou politiku, bude muset určitěji s barvou ven a jest mu přáti, aby bez úrazu přešel balvany rozporů, které si v prvním svazku do cesty navlíkl.

Co do dvojice druhé, nezdá se, že by si pan autor byl vědom rozdílu, který jest mezi individualismem a kolektivismem jako základními názory teorií a jako pouhými maximami politiky. Sice by byl na str. 4 mluvil o jiné věci než mluví. Zejména by se snad nebyl dopustil tolika pošetilostí v příčině t. ř. starší i novější školy individualistické (tak on ještě porůznu označuje Mengerovskou „školu rakouskou“). Na několika místech knihy totiž snaží se vzbuditi ve čtenáři představu, jakoby klassická škola a zvláště nová rakouská za podklad si brala hypotese izolovaného hospodáře nebo izolovaného (bezobchodového) hospodářství soukromého (str. VI, 15, 18 a j.). O tom ve skutečnosti není ani zdání. Kdykoliv starší i novější brali na pomoc člověka v neobchodovém stavu naturálnohospodářském, vždy jedině proto, aby se a contrario lépe vyjasnily motivy a postupy hospodářství obchodového, o jehož zákonnosti šlo a jde v těch případech. Kdyby byl pan spisovatel vyložil řečené nauky i po jejich methodické stránce, nebyla by vedle správného podání jejich obsahu výtka jeho obstála. Ale objektivně před čtenářem vyložit nauku, kterou mu chce zhanět, to právě pan spisovatel nečiní takměř nikdy. Kde už na světě může býti intensivnější řeč o společenských vztazích se zřetelem na hmotný úkoj potřeb, než v t. ř. cenových zákonech (v nejširším smyslu, i tedy zákony o smluvených důchodech sem počítaje), které v rakouské škole byly vy-

pracovány do veliké psychologické vybroušenosti a budou tvořiti nezníitelnou součást theorie obchodového hospodářství. To se nedocílilo pomyslnou izolací hospodářských subjektů — jak pan spisovatel napořád sobě i čtenářům věci plete — nýbrž hypothetickou izolací charakteristické výdělkové pohnutky za předpokladu právního řádu, jenž jí dopouští volnou působnost ve všelikých vztazích trhových. Sice pan spisovatel na jednom místě také si vzpomněl na tuto hypotese výlučného motivu (str. 11—13), avšak jen k tomu cíli, aby s triumfem připomenul, že něco takového na světě vůbec není, ježto je člověk ve vleku svého prostředí. Ano toto poznání autorovo má dle slov jeho (str. 11) vlastně „sociologickou povahu“ hospodářského konání vysvětlit. Tohleto sociologické pojetí — s dovolením — známe už čtyřicet let. V podobě bez přirovnání spořádanější na př. ze Schmollerovy knihy *Einige Grundfragen des Rechtes und des Volkswirtschaft*. Dnes se s ním nikdo už neodvážá na venek, pokud by mělo potírati metodu hypotheticky izolující. Byloť by to asi takovým vědeckým činem jako zavrňovat geometrii, protože žádný mathematický bod, přímka nebo kružnice ve skutečnosti neexistuje, popírat lučbu, poněvadž atom je jen fingovaný pomocný pojem, a popírat vůbec mathematickou fysiku a m. j. Zdá se ovšem, že rozdíl individualistického názoru společenského, jehož stopy jsou ještě u A. Smitha a některých následovníků, od toho, co si z něho ryze methodicky vypůjčila nauka pozdější, zůstal panu spisovateli knihou o sedmi pečeti. A přece snad četl, ne-li už hlavní methodový spis Mengerův, aspoň český překlad známé knihy Bücherovy, kde s tak krásnou plastičností jest vyloženo, kterak z podobného methodického základu ještě neplyne nějaká zásada hospodářské politiky. Ježto však na jiném místě cituje mou přednášku na českém sjezdu právnickém z r. 1904, kde o téže věci jest řeč, nezbyvá mi než domnívati se, že neporozuměl, neboť zde neběží o názory a mínění, nýbrž o fakta z dějin vědy.

Těžko pak arci žádat na panu spisovateli, aby pochopil, proč právě nejeden na slovo vzatý pěstitel dotčené metody, také v „rakouské škole“ nedovede býti jenom jemným analytikem individuálno-psychickým, nýbrž zároveň také bystrým analytikem sociální skladby celé, skvělým sociologem, jako na př. Wieser i Sax. Když však již má takovou zjevnou idiosynkrasii proti „rakouské škole“ a zvláště proti Böhm-Bawerkovi, dalo by se očekávati, že aspoň k jiným směrům bude spravedlivějším, zvláště k historické škole, na jejichž záhonech sám tak pilně kvítí sbíral, zejména pro kapitolu III., na kterou v úvodě poukazuje, že v ní pomocí příkladů své sociologické stanovisko vyloží. Co však tam o ní praví na str. 15 (že to za důležité pokládá, svědčí výslovný poukaz v úvodě) jest zvláště po vydání velké Schmollerovy knihy úžasné. Karakterisuje postup její slovy, že hledí „vysvětlovati z minulosti vývoj přítomný i budoucí“ a již dává v kritické dychtivosti ideí, o sobě již neobratně vyslovené, výklad, jako by se t. ř. historická škola obmezovala na pouhé vykládání minulosti. O tři stránky před tím vybral si z karet téže školy domnělý trumf proti osnování theorie na podkladě ryzí pohnutky sobecké a poukaz na rozdíl-

nosti skutečna, které na místě dříve vzpomenutém Schmoller jako klassifikaci přítomnosti rozvinul. Poněvadž však již náš autor nerad maří čas líčením názorů cizích, proti nimž chce polemisovat, pouští se raději do úvah o kusosti a nespolehlivosti výkladů minulosti, ježto „nebývají ještě všechny příčiny a vztahy sociálního dění vyloženy ani pochopeny“. I naznačuje, kterak historická metoda velmi často se musí obmeziti na stopování zevnějších nahodilých znaků a musí se při nedostatečnosti pramenů buď vzdáti vystižení všech složitých institucí anebo je nucena doplňovati skutečný minulý vývoj domněnkami, které často jen bývají názory nynějšími, promítanými do minulosti. Když tedy hospodářsko-psychické abstrakce k ničemu nevedou, historická metoda však také výsledku neslibuje, jakými svými cestami sociologická metoda páně autora dojde k výsledkům lepším?

Pan spisovatel má nějaké tušení o zvláštním problému speciálních věd společenských, anať každá, a tedy i naše, jest produktem abstrakce, která z živoucího celku společenského vylupuje jednotlivé stránky, ve skutečnosti od sebe navzájem neoddělitelné, aby je učinila předmětem zvláštního svého vyšetřování, čímž však se neodčiňuje skutečnost vzájemné souvislosti a závislosti všech těch stránek. Odborný soudruh páně spisovatelův z německé techniky brněnské, Othm. Spann, vyjadřuje rozdíl takového produktu abstrakce a obrazu živoucí skutečnosti hospodářské slovy „Objektivation“ a „empirische Wirtschaft“. K posléz dotčené vždy bude nutno přihlížeti, kdykoli půjde o rozbory skutečnosti pro určité praktické cíle, o skutečnosti a podmíněnosti vývojové a m. p. Kdyby si byl pan spisovatel dal práci, vyložiti svým čtenářům na př. společenskovědecký pojem zákona, nebyl by se mohl vyhnouti přemýšlení o těchto věcech a byl by přišel i příčině na kloub, proč se daří trpělivé indukci dílo generalisační v sociálních vědách ještě obtížněji než v přírodních. On má arci ve všem cestu svou. Metodu starých i v modernisované podobě zamítá, ve výsledky metody historické nevěří, svou sociologickou nikomu nepoví, neboť z názvu „sociologický“ ještě nevyplývá nic.

Sledujme to na některých příkladech.

K základním pojmům hospodářství národního náleží zajisté pojem hodnoty. Pan spisovatel s netajeným vědomím své původnosti definuje hodnotu následovně: „Ten význam, kterého energie přírodní nebo lidské nebo všeliké věci jiné jimi pořízené společensky nabývají (dokud jich není v libovolném množství k ukojení společensky daných potřeb) zoveme hodnotou (společenskou).“ Podle Faustovského „Du mußt es dreimal sagen“ objevuje se sice výraz „společenský“ v tom souvětí třikrát, ale je nám ještě milejší než aby místo něho stálo „sociologický“. Přistupuje k tomu ještě po čtvrté označení totéž, když autor dodává, že se společenská hodnota dá měřit penězi, že peněžitý výraz její sluje cenou a že pokud se cena ta dá společenskými zařízeními nejvhodněji zjistiti, totiž na trhu, kde věci hodnotné s jistou volností se změřují, mluvíme o ceně tržní“: Nauka obecná neběře pojem trhu v tak úzkém smyslu místním, jako pan autor, který v důsledku své definice musil by pak zvláště pojmenovati ceny

ujednané mimo okruh dotčený. Leč to už je maličkost. Jisto jest, že při pojmech *s p o l e č e n s k y* nabytého významu, *s p o l e č e n s k y* daných potřeb a *s p o l e č e n s k é h o* zařízení ke zjišťování ceny slovo „společenský“ znamená pokaždé něco složením i působením rozdílného. Proto jest definice, která tuto rozdílnost nevystihuje, chybná. Když se řekne čtyřikrát za sebou „společenský“, ještě se nedělá sociologie. V š e c k y typické jevy obchodního hospodářství jsou *s p o l e č e n s k é*. Společenskost jest společný nadřazený pojem všech jevů obchodového hospodářství a nic se k objasnění věci neřeklo, když se tvary a vztahy, které má pojmovtvořná práce definiční vystihnout, prostě jen tím názvem označí. Z toho se pak arci vysvětluje, proč po uvedené právě definici sociologický prach páně spisovatelův byl vystřílen a on již nemohl uvést o různých způsobech vzniku ceny nic, než několik banálností z každé učebničky známých. Mělo-li z jeho sociologického pojetí, jehož výklad nám v této již pokročilé partii své knihy stále ještě zůstává dlužen, vzejíti něco původního o typickém ději cenotvorném, byl by musil něco podstatně nového postavit na místo líčení nyní běžných o způsobu, jakým hodnota směnná a cena vzniká z tržního soupeření individuálních hodnotných úsudků. Svědčí-li nějakému jevu název sociální nebo společenský, jistě tomuto, a pan spisovatel, nestačí-li mu nynější učení, měl nám ukázati, proč, a to kritickým rozbořením jeho, k čemuž ono, nejsouc veskrz nesporno, poskytuje látku vděčnou. Leč on si dal ujíti tuto krásnou, vábivou příležitost a zůstavil nás v nejistotě, jak vlastně se staví k problému t. ř. hodnoty subjektivné. Praví sice (str. 118): „Jednotlivcův názor o hodnotě se ovšem nemusí nikterak shodovati se společenským jejím výrazem.“ Chce tedy, byť nevhodným obratem, existenci osobitého vztahu jednotlivcová ke statku objasniti. Leč hned dále praví: „Ale hodnota, jaká platí pro jednotlivce, zejména pro jednotlivce, kterého bychom si chtěli mysleti odpoutaného od společenských vztahů, je pro národní hospodářství lhostejnou (irrelevantní) a hodnoty společenské z ní vyvozovati nelze.“ Zase Juppiterovský šleh proti autorům, kteří pro abstraktní libůstku „odpoutávají“ jednotlivce od společnosti. Jen kteří a kde? Což pak si opravdu Böhm-Bawerk představuje, že by subjektivná hodnota kožichu Nansenova na sněžných polích u Severní točny byla měla nějaký účinek na cenu kožichů ve Švédsku? Ostatně ze slova „zejména“ už by se mohlo soudit, že pan spisovatel subjektivné hodnotě jistou váhu při tvoření společenské hodnoty přece přikládá, když totiž si nemyslíme subjekt „odpoutaný od společenských vztahů“. Arci v „differencovaném moderním procesu hospodářském“ „bývají individuální hodnoty skoro napořád úplně odchýlné od hodnot společensky vytvořených“. Tu by tedy byla dovolena pro nemoderní neb předmoderní společenské útvary argumentatio a contrario. Leč pan spisovatel slova a věty pronešené tak na vážky nebéře a zapomenuv, že mluvíme o individuálních hodnotách *h o s p o d á ř s k ý c h*, dokládá tu větu poukazem, že „pro jednotlivce filosofa budou mnohé značné sociální hodnoty úplně bezcennými, pro náboženského horlivce neb asketa naopak jednotlivé hodnoty působí přímo pohoršení, mohou míti význam negativní.“ In-

dividuální hospodářské minushodnoty jsou objev, který měl pan spisovatel přece rozebrati trochu blíže.

Kdyby někdo vývody pana spisovatele shrnul ve větu „poptávka nemá na ceny vlivu“, on sám by protestoval. Ale tuto větu implicity pronáší, kdo popírá účinek individuálních hodnocení na společenskou hodnotu, vždyť „společenskost“ zde právě vzniká jejich střetnutím. Vůči t. ř. zákonu nákladovému pomohl si autor z nesnází obratem (str. 156), že je „působení cen hotových výrobků na ceny jeho¹⁾ nákladu výrobního vzájemné a lze tvrditi nejen, že náklad výrobní určuje ceny vyrobeného zboží, nýbrž i naopak, že cenami výrobků jsou podmíněny zároveň ceny nákladu výrobního“. Že tato věta není zaujetím stanoviska k t. ř. nákladovému zákonu, nýbrž negací cenového zákona vůbec, jest na bíledni. Leč pan autor chce se k nim přece nějak dostat a praví: „Při tom ovšem pro celek konkurrujících podnikatelů nerozhoduje nikterak konkrétní výrobní náklad určitého jednotlivého podnikatele, nýbrž společensky nutný náklad toho podnikatele, jehož výrobky jsou ještě spotřebitelstvem vymáhány a dobře (!) placeny, ačkoliv jeho výrobní náklad je vyšší než u ostatních jeho konkurentů (Ricardova formulace nutného nákladu výrobního)“. Dle těchto slov, které arci též s předchozími jsou v rozporu, dalo by se zase soudit, že pan spisovatel pokládá nákladový zákon za primární zákon cenový, třebaš by mohl býti uvržen do nejkrutějších rozpaků, kdyby se ho někdo ptal, ve kterém spise Ricardově tuto „Ricardovu formulaci“ našel. Ricardo totiž nezná označení „nutný náklad“ — slovo „společensky nutné náklady výrobní“ je dokonce až Marxovské.

Co uvádí pan spisovatel proti theorii o hraničném užitku (str. 120), nemůže příliš překvapiti po dosavadních dokladech jeho naprosté nezpůsobilosti pochopiti účel a vznik zjednodušujících methodických předpokladů pro pojmové chápání. V nauce o hodnotě však alespoň není spokojen s dosavadní naukou a nepodav arci vlastní, užil nového názvu. V jiných částech raději hledal spásu v taktice uhýbací. Tak na str. 57 velmi se mrzí nad „silně individualistickým“ smyslem, který podle „dosavadního jazykového (!) i vědeckého užívání“ dává se slovu statek hospodářský, „ačkoliv se ho zase upotřebuje druhdy sociálním způsobem“. Bývalo by slušno, aby tedy sám jasně vyložil pojem statku, když se statku „upotřebuje sociálním způsobem“. Leč pan spisovatel spokojil se projevením přání, že by bylo záhodno názvosloví opravit, ač v úspěch nedoufá. Proto se rozhodl užívat slova „statek“ co nejméně. Pohříchu užil podobné taktiky také naproti pojmu kapitálu (str. 57). Pro nejasnost pojmu kapitálu je prý ovšem nejlépe se mu vyhnouti. Ale proč ji sám neodstraňuje, když chce utvořit nové sociologické pojetí a právě zde se mu naskytá nejskvělejší příležitost ukázati sociální podmíněnost jevu, jež novější literatura hlavně pod účinkem kritických rozborů *Marxa a Rodbeita*, zahrnuje názvem „kapitál těžební“. Zatím se pan autor spo-

¹⁾ Nejspíše je myšleno tu „podnikatelova“, ač se ve větách bezprostředně předcházejících je řeč o podnikatelích.

kožil upozorněním, že *Philippovich* liší kapitál výrobní od kapitálu těžebního, aniž si, jak se podobá, vůbec uvědomil, že tu nejde o nějaké třídění, o klassifikaci, nýbrž o dvojí funkci, kterouž může zároveň vykonávati tentýž konkrétní statek hospodářský. To, co se nazývá dnes kapitálem těžebním, jest kategorií sociální par excellence, rázovitým jevem hospodářství obchodových, který by s nimi zmizel, kdežto kapitál výrobní je typický jev po stránce technického upotřebení, na sociálních formách hospodářství lidského nezávislý. Každý autor národohospodářské učebnice musí na tyto rozdílné kategorie naraziti, když vykládá na př. o podnikatelství, o zápůjčce a nájmu i zisku kapitálovém. Pan spisovatel, ač cituje Philippoviche, nevzal si upozornění z něho a upravil na konci str. 59 definici kapitálu tak, že je pak naprosto nemožno užívatí pojmu toho smyslem venkoncem totožným v celém obsahu knihy.

Rádi přiznáváme, že pan spisovatel, až na obvyklé slohové ledabylosti, líčí úlohu podnikatelství v nynějších řádech správně (kapitola VIII.), pod kterouž pochvalu arci nelze zahrnouti nehorázný výrok na str. VII, že „podnikatelská soustava, jsouc ve sporu s dosavadními právními základy společenskými (právem vlastnickým a dědickým), které hmotné prostředky nepřidělují souměrně podle potřeb společenských a jich nyní nutného způsobu ukojování, zjednala si nápravu směnou a úvěrem“. Jak může soustava podnikatelská býti v rozporu s právem vlastnickým a dědickým, když ony tvoří pilíře jejího právního řádu, jak úvěr a směna mohou „rozpor“ ten napravovat, když jsou nutné články té soustavy — to vylož, kdo může. Spisovatel jistě chtěl říci něco jiného, znalec si to v přítomném případě snadno domyslí, leč co čtenář začátečník? A ještě ihned po uvedené větě následuje tato: „K tomu cíli slouží instituce peněz a měny, organisace úvěrní v bankách a cennými papíry, styky na trzích (bursách), spekulace, obchodní prostředkování i doprava“. Ku kterému cíli? Vždyť předchází řeč o napravování dotčeného rozporu! Takových výkvětů slohových dalo by se běžně vybírat po hrstích.

Snad se však smíme obmeziti na podané ukázky. Doznáváme ochotně, že jsou v knize partie věcně lepší a že snad zaujímají úhrnem i větší její část. Jsou to ony, kde se na podkladě spisů historické školy a sociologické literatury popisné vyličují jisté stránky vývoje. Jsou to dále líčení úvěrní organisace, peněžního trhu, forem podnikových, vůbec ty části, ve kterých těžiště spočívá ve vypsání technických stránek příslušných jevů a processů. Pan spisovatel se v těch věcech, ve všem vůbec, co jest blízko obchodním naukám, zřejmě vyzná lépe než v theorii. Také osudná neplastičnost, ale též ledabylost jeho slohu není v těchto oddílech tak závadnou jako ve vlastních theoretických, které vyžadují pevného myšlenkového vyhranění, anof na nich vše ostatní spočívá. Panu spisovateli zůstaly neznámy prostředky i podmínky vědecké práce. Není myslitelné, že by si byl podobně vedl, kdyby znal jakýkoliv z význačnějších methodických spisů odborné národohospodářské literatury neb i jen filosofické. Také není žádné známky, že by byl vzal na potaz sociologické theorie, ač chce národní hospodářství sociologisovat. Tucet záhad byl by na té cestě

potkal, které by ho nutily, aby se s nimi dříve vypořádal, než řádku napíše. Nemaje žádné rukojeti z takových zdrojů čerpané, mohl ovšem při jisté povahové náchylnosti nakládati historií naší vědy, význačnými směry jejími i jednotlivými jejich representanty tak, jak jsme viděli. Neposuzuje a odsuzuje. Myslí čtenář, který nechce odsudkům prostě věřit, marně se pídí po jasném vytčení obsahu odmítavé nauky, anebo najde nějaké kusé vypodobnění, o němž nemůže on vědět, že jest karikaturou.

Mohla by vzejít otázka, proč byla věnována knize takové hodnoty úvaha tak neobvykle dlouhá. Nikoliv proto, že by se pisatel úvahy obával nějakého škodného účinku knihy na právníctvo české. Po čtvrt století bylo utužováno v přesvědčení, že není vědeckého pojetí bez uvědomění si methodické stránky v plném rozsahu toho pojmu. Týmž duchem jest vychováváno dál. Existují však ve vzdělaneckých kruzích českých tak řečení národohospodářští praktikové, ctihodné jinak osobnosti, plodně činné v různých oborech výkonné techniky, které však neměly nikdy pokdy obírat se vědeckým studiem národního hospodářství i bývají rády, když někdo učení jim těžko srozumitelné zlehčí a kopne, zvláště když ono se nejeví dosti ohebným naproti jistým heslům, jež předpokládají mysl věřivou. Jsou dále lidé, kteří všecko koupí, když to má etiketu sociologie. Právě spousty to slovo způsobilo u nás za dvacet let, i v mládeži akademické, byť snad hlavně mimoprávnícké. Konečně nutila počátečná reklama k určitému vystoupení, poněvadž by se bylo mohlo říci jednou i se strany mimočeské, že vědecké kruhy české s ní souhlasily.

Roztoky, v červnu 1911.

Dr. Albin Bráň.

Právo finanční.

Holík: Kolky a poplatky (135—80; v Praze 1910 — 4 K). Práce tato vytkla si za účel seznámiti publikum s platnými předpisy práva poplatkového a pokud možná spolehlivě poraditi ve případech potřeby.

Systematika poplatkového zákona, snad právem kaceřovaná, ač pokusy o záměnu její za jinou při podobných výkladech posud nepřinesly patrných výsledků, byla základem systematiky této knihy: k výkladu všeobecnému připojuje se obsáhlý abecední seznam s tarifem dle nejnovějších předpisů doplněným. Tento seznam abecední slouží zároveň jako ukazatel pro část všeobecnou. K soustavě výkladu všeobecného bylo by podotknouti, že by účelu knihy snad bylo lépe vyhovělo, kdyby předpisy speciálně poplatků listinných se týkající byly v jedno shrnuty bývaly, a ne roztroušeny mezi látkou ostatní. — Jinak možno knihu tuto označiti jako svému účelu vyhovující.

Drachovský.

Vondruška: Ekvivalent poplatkový (110 — 80; Praha 1911 — 2 K). Nové ukladací období poplatkového equivalentu letošním rokem započínající vyvolalo poměrně hojnou literaturu o tomto předmětu, jež, nečiníc nároků vědeckých, výhradně pro praxi byla určena a větším dílem v para-